

ŠOLSKA PROSLAVA: NUJA ALI IZZIV?

S Tavčarjem po poti kulture

Andreja Popović, učiteljica slovenščine in ruščine, OŠ Prule

Vsaka šola mora izpeljati proslavo ob treh državnih praznikih. Naloga šole je kvalitetno pripraviti vsebine, določiti izvajalce, način in izvedbo proslave. Šola ne prejme priporočil, izobraževanja na tem področju praktično ni, zato se prireditve razlikujejo od šole do šole. Domovinska vzgoja je seveda eden od ciljev, ki jih šole tako ali drugače vključujejo v svoj vzgojno-izobraževalni proces, toda kako, kdaj in čemu vključiti domovinsko vzgojo v proslavo? Kako narediti nekaj, kar je nujno, dobro, v izziv tako mentorjem kot učencem in privzgojiti odnos do umetnosti oz. kulture?

Domoljubje

»Odnos vsakega Slovenca do slovenske države in slovenskega naroda se kaže med drugim tudi kot rezultat vzgoje in izobraževanja različnih vzgojnih in/ali izobraževalnih institucij od vrtca.« (Čekada Zorn 2014, 13) Gotovo je naloga šole kot vzgojno-izobraževalne institucije, da znotraj učnih vsebin najde prostor tudi domovinska vzgoja, čeprav so lahko načini tudi drugačni, med drugim »tudi pozitiven in spoštljiv odnos do doma in, širše, do domovine in države, kar ni le naloga posameznih učiteljev, temveč celotne šole« (Čekada Zorn 2014, prav tam). Tu gre predvsem za »razumevanje lastnega naroda, njegovih dosežkov in vzpostavitev notranjega zadovoljstva z dejstvom smiselnosti obstoja« (Prebelič 2014, 9) in ne za vzgajanje o nacionalizmu. Temeljno čustvo je domoljubje, »ki ne tekmuje z drugimi čustvi in jih nikoli ne prezira, tako si zagotavlja veljavo in verodostojnost« (Čekada Zorn 2014, 13). Čekada Zorn (2014, prav tam) navaja, da je pri domoljubju nujno potrebno učenec podajati znanje o lastni domovini; o njeni zgodovini, o dosežkih njenih prebivalcev na različnih področjih, kulturni in naravni dediščini in pomenu ohranjanja narodne tradicije. Šola pomembno vpliva na mladega človeka, na oblikovanje njegove nacionalne identitete oz. na »socializacijo državljanov«, kot navaja Prebelič (2014, 9).

Obeležanje državnih praznikov

Hobsbawm (1997) je opredelil pomen nacionalnih praznikov za ohranjanje t. i. tradicije naroda. Pomembnejši državni prazniki pripovedujejo zgodbo. Zgodbo o upor, vstaji, zatiranju in odrešitvi, skratka zgodbo, ki temelji na čustvih in ustvarja občutek pripadnosti neki državi. Prazniki so rituali, ki se ponavljajo iz leta v leto in pomenijo simbolno komunikacijo med državljan in državo (Simonič 2009, v Prebelič 2014, 11).

Zaradi mlačnega odnosa mladih do narodne in državljanske identitete je morala slovenska država bolj načrtno pristopiti k ozaveščanju odnosa do

države, torej izkazovanju domoljubja in spoštovanja slovenske države. V šolskem letu 2012/13 je kot obvezno dodelila obeležje treh slovenskih praznikov.

Prebelič (2014, 7) navaja, da takšna odločitev ni bila pospremljena s priporočili, gradivi ali kakšnimi drugimi oblikami bodisi formalnega ali neformalnega izobraževanja učiteljev kot pripravljavcev in izvajalcev proslav. Tako kot to velja za poučevanje domoljubnih vsebin in vsebin aktivnega državljanstva, so učitelji prepuščeni lastni inovativnosti, motivaciji in sodelovanju s sodelavci oziroma z vodstvom šole.

Leto, ki se imenuje po velikanu slovenskega prostora

Vlada Republike Slovenije je oktobra 2022 na pobudo Ministrstva za kulturo določila, da bo leto 2023 Kajuhovo leto (leta 2022 smo obeležili 100. obletnico smrti pesnika in narodnega heroja Karla Destovnika Kajuha). Novembra 2022 je določila, da bo leto 2023 tudi Ravnikarjevo leto (30. obletnica smrti arhitekta Edvarda Ravnikarja) ter Tavčarjevo leto (100. obletnica smrti pisatelja Ivana Tavčarja). Ker so dela Ivana Tavčarja del učnega načrta v 8. razredu, smo se na Osnovni šoli Prule odločili, da v tem šolskem letu ob samem izteku leta 2023 ob dnevu samostojnosti in enotnosti priredimo obeležje, katerega rdeča nit bo pisatelj, politik in župan Ivan Tavčar. Dotaknili smo se tudi Karla Destovnika Kajuha in Edvarda Ravnikarja.

Ivan Tavčar

Tavčar (1851–1923) velja za enega pomembnejših slovenskih literarnih ustvarjalcev realizma na Slovenskem in politikov tedanje liberalne stranke. Bil je pomembna osebnost tedanjega časa. Dokončal je študij prava in v Ljubljani deloval v svoji odvetniški pisarni. Šest let je bil deželni poslanec, deset let pa ljubljanski župan. Poročil se je s sedemnajst let mlajšo dedinjo bogatejše trgoveške hiše Franjo Košenini, s katero si je ustvaril dom v Visokem nad Škofjo Loko.

Poročna slika Franje Košenini in Ivana Tavčarja, l. 1887. (Vir: AirBelatrina.si)

Zanimal ga je tudi šport, na visoškem posestvu je zgradil prvo teniško igrišče v Sloveniji. Bil je predsednik prve slovenske kolesarske organizacije in starosta telovadnega društva Sokol. Vseskozi je pisal in za sabo pustil bogat ustvarjalski opus, njegova povest

Cvetje v jeseni, zgodovinski roman Visočka kronika in zbirka črtic Med gorami so le nekatera izmed njegovih 40 del. Umrli je v Ljubljani zaradi raka na črevesju.

Šink (2005, 6) navaja zanimivosti iz Tavčarjevega življenja. Ivan Hribar, ljubljanski župan v obdobju med letoma 1896 in 1910, ga je opisal kot šaljivega in zelo naravnega. S svojimi izjavami je zabaval svoje prijatelje, trdo pa je tudi zagovarjal svoj prav. Josip Vidmar se ga spominja, kako je vzravnano v skrbno urejeni meščanski obleki s cilindrom na glavi, ki ga je snel, ko je šel mimo veljak, hodil po ljubljanskih ulicah. Velik vtis je napravil na Ivana Cankarja, ki ga je prvič videl na ljudski veselici na Vrhniki. Kot aluzijo (tj. prikrito namigovanje na kaj) je Cankar Tavčarja vključil tudi v svojo dramo Za narodov blagor in roman Martin Kačur.

Proslava ob dnevu samostojnosti in enotnosti

Šolsko proslavo v decembru 2023 je povezoval »Ivan Tavčar«, devetošolec, ki je v prvi osebi kratko in zgoščeno nizal podatke iz Tavčarjevega življenja. Na steni se je odkrivala njegova slika, tako da so gledalci šele ob koncu prireditve izvedeli, o kom je govora.¹ Učenec je bil ves čas na odru, primerno oblečen in sedeč za pisalno mizo.

Proslava je bila zastavljena tako, da so se posamezne točke prilagodile vsebini Tavčarjevih besed, torej če je povedal kaj iz svojega otroštva, smo dodali pesmi oz. skladbe, ki vsebinsko sovpadajo: npr. avtorska skladba na harmoniko in klarinet ter skladba otroškega pevskega zbora in klavirja Moj dom. Sedmošolka je deklamirala Kajuhovo pesem Moja pesem, ki govori o mladosti. Tako smo se hkrati obeleževali tudi Kajuhovo leto.

Devetošolec kot Ivan Tavčar

»Pa je vendar sreča biti mlad, / biti mlad in poln nad.« (K. D. Kajuh, Moja pesem)

¹ Ideja je povzeta po <https://eucbeniki.sio.si/slo8/2356/index.html>.

Učenec sadi besede, saj je poklic pesnika najboljši na svetu.

Ko se Tavčar odloča za poklic odvetnika in politika, je to vsebinsko nadgradila deklamacija pesmi *Le kateri poklic naj si izberem?* Vinka Möderndorferja, ki sta jo učenca poleg recitacije tudi zaigrala in hkrati postavila kuliso naslednjim točkam.

Tavčar je bil kot liberalec izvoljen za deželnega in državnega poslanca ter postal tudi ljubljanski župan. Sledil je moderni ples z avtorsko koreografijo osmošolk.

Ivan in Franja sta kupila dvorec Visoko blizu Tavčarjevega rojstnega kraja. Otroški pevski zbor, šolski band in solisti so zapeli *Linčico Turkinčico*.

Tavčar je bil močno povezan s športom. Poleg ustanovitelja teniškega igrišča je bil tudi predsednik prve kolesarske organizacije in pomemben član telovadnega društva Sokol. Na šoli smo poiskali učenca, ki zna voziti monocikel. Točka je dobro dopolnila izhodiščno temo, prav tako pa tudi plesalka, ki je s hip hop točko na moderno glasbo poskrbela za dobro vzdušje v dvorani.

Visoška kronika: motiv čarovništva in ljubezni

Ko je leta 1893 Ivan Tavčar kupil dvorec Visoko, se je nanj še posebej navezal. Obsežni arhivi so mu ponudili več kot dovolj materiala za zgodovinski roman in tako je nastalo njegovo pozno delo *Visoška kronika*. Dvorec Visoko, ki se danes imenuje tudi Tavčarjev dvorec, si je pisatelj izbral tudi za svoje zadnje počivališče.

Roman *Visoška kronika* je Tavčarjevo delo, ki ga je realist podpisal z mladostnim psevdonimom Emil Leon in ga posvetil ženi Franji Tavčar. Ker je bila tudi ona zelo politično aktivna, je tudi to darilo njej zgodba, ki naj bi služila kot opora Slovincem na novi politični poti (Podržaj, 2023). V romanu je v obliki kronike zapisal zgodovino rodov gospodarjev dvorca Visoko, ki nam jo v letu 1695 pripoveduje namišljeni kronist Izidor Khallan. Tavčar se je namenil napisati trilogijo, saj so mu arhivi Visoškega dvorca ponujali ogromno materiala, a mu je pred smrtjo uspelo napisati samo prvi del, ki pa deluje kot dovršeno samostojno delo.

V *Visoški kroniki* sta poleg tematike preganjanja protestantov in 30-letne vojne prisotni tudi tematiki čarovništva in ljubezni, še posebej v odlomku, ko ob sotočju Poljanske in Selške Sore poteka sojenje Agati Schwarzkobler. Prav ta odlomek iz XII. in deloma iz XIII. poglavja smo vzeli kot izhodišče dramske točke, ki je predstavljala vrh proslave. Igra je nastajala pri gledališkem krožku, dramske osebe so bile Izidor in

Otroški pevski zbor in šolski band

Izidor zagleda, kako peljejo Agato. Učinek presenečenja, ko so Agato pripeljali sredi občinstva, je uspel.

Po zasliševanju in mučenju je sledil preizkus z vodo. Če pride ven živa, ni čarovnica.

Tudi poziv loške žene Maruše ni pomagal, da ne bi šla v vodo. In Izidor je pomislil, da je morda Agata le kriva.

Jurij Khallan, Agata, trije sodniki in sel. Pomemben del so bile loške ženske, ki so spremljale sojenje.

Dodali smo instrumentalno glasbo. Pomembni del so bili tudi rekviziti: voz, mučilni stol, modro blago kot voda, ograja. Kostume smo si izposodili v kulturnih društvih.

To točko je lepo zaokrožila ljubezenska pesem *Pesek in dotik* skupine Tabu v izvedbi mladinskega pevskega zbora, pevk solistk in šolskega benda.

»Tavčar« je zaključil svoj del s podatki o svojih glavnih delih in se, seveda, predstavil. Tako so šele v tistem trenutku gledalci izvedeli za ime in priimek avtorja, okoli katerega je tekla rdeča nit proslave.

Sledili sta še dve pevski točki z mladinskim pevskim zborom, s šolskim bendom in solisti: *Pastirče mlado in Slovenija, od kod lepote tvoje*.

Voditelja povezovalca sta proslavo zaključila z besedo o pomenu slovenskih umetnikov, ki so s svojo ustvarjalnostjo pustili neprecenljivo dediščino, ki nas krepi in povezuje kot narod. Povedala sta, komu vse je bila proslava posvečena, in navedla vse tri velike slovenske kulturne prostore. Na koncu sta se zahvalila obiskovalcem in jih povabila na ogled razstave, ki smo jo pripravili po motivih iz *Visoške kronike*. Prav tako sta vsem zaželela lepe praznike. Vokalna skupina je prireditev zaključila s pesmijo *Za božič kot otrok* Eve Boto.

Povezovanje glasbene, besedne, dramske in likovne ustvarjalnosti

Kako se torej lotiti proslave ob državnem prazniku? Zagotovo ne čez noč, na hitro. Pomembno je timsko delo več učiteljev. Na Osnovni šoli Prule se že

Prepričljiva igra mladih igralcev je pustila močan vtis na vseh treh ponovitvah proslave.

ob koncu šolskega leta oblikujejo skupine po 5 do 8 učiteljev za posamezno proslavo, ki se sestanejo vsaj en mesec prej in načrtujejo način izvedbe (ali bo le za učence ali bo tudi za starše in ostale povabljene). Običajno je na letni ravni vsaj ena proslava taka, ki je javna. Na tej nastopi večje število nastopajočih, vedno sta vključena tudi oba zbora in šolski bend.

Potrebno je določiti rdečo nit: bodisi so to pomembne obletnice, kot je tudi nastala pričujoča proslava, bodisi se naslonimo na ljudsko izročilo (npr. po pokrajinah), likovne umetnine ipd. Ob večjih obletnicah državnih praznikov posvetimo proslavo tudi samim začetkom naše države, takrat vključimo več zgodovinskih podatkov. Prav tako proslava ob Prešernovem dnevu ni vedno le o Prešernu, čeprav sta življenje in delo Franceta Prešerna hvaležno izhodišče za zelo raznolike proslave. Proslava ob dnevu državnosti ima na naši šoli navadno drugačno obliko zaradi časa izvedbe (konec šolskega leta). Včasih se jo predvaja po šolskem radiu oz. na vnaprej pripravljenem posnetku ali pa povabimo kakšnega zanimivega gosta oz. gostimo razstavo v povezavi z osamosvojitvijo Slovenije.

Ko se pripravlja proslava, ki je daljša (45–60 min) in javna, je pomembno, da se prepletajo tako besedna, glasbena, likovna in dramska ustvarjalnost. Zato je ključnega pomena dobro sodelovanje učiteljev, ki so lahko raznih profilov, vsekakor pa je tu ključna vloga učitelja glasbene umetnosti. Skoraj vedno pesem priredi za glasbila, ki jih učenci igrajo. Dober pevski zbor je steber kulturnega dogajanja vsake šole, če pa ima šola še šolski bend, je to toliko bolje. Potrebno je pripraviti dober scenarij, upoštevajoč sposobnosti in talente učencev. Posebno poslanstvo učitelja je prepoznati talent (in voljo) učencev, jih nagovoriti, motivirati in usmerjati. Ko se ustvari bogata tradicija šolskih proslav, postane za učence sodelovanje čast. Le redkokdlo sodelovanje odkloni.

Seveda se pojavi vprašanje, kdaj vaditi, pripraviti prostor, kdaj narediti gledališki list, vabila, obvestila za učence ... Odlično je izkoristiti ure interesnih dejavnosti (pevski zbor, gledališki krožek, likovni krožek ...), v zadnjih dneh pred proslavo pa po pouku in morda tudi v soboto dopoldne. Pojavi se problem, da je težko dobiti prav vse učence skupaj, zato sta po individualnih vajah (npr. s pevskim zborom, z bendom, deklamatorji, s plesalci ...) pomembni najprej dve skupni vaji v času pouka in nato še generalka. O vsem tem se mora vodja skupine za proslavo dogovoriti z vodstvom šole in o tem obvestiti učiteljski zbor ter seveda sodelujoče učence in njihove starše.

Zaključek

Ustvarjati šolske proslave ob obilici rednega dela predstavlja dodatno delo za učitelja, posebej če je izvedba medpredmetna z več učitelji, če je vključe-

Pozdrav in voščilo ravnateljice na začetku proslave

nih veliko učencev in če se proslavo večkrat ponovi. Menimo, da se ob dobri ideji, povezovanju različnih umetnosti, vključevanju različnih talentov učencev dober scenarij sestavi skoraj sam. Proslave v stilu pokaži kaj (že) znaš so sicer hitra rešitev za kulturni dogodek, a je vendarle potrebno stremeti h kvaliteti. »Šolske prireditve ob treh državnih praznikih, ki zaznamujejo pomembne dogodke iz naše narodne zgodovine in poudarjajo našo kulturno samobitnost, so vsekakor priložnost, ob kateri učenci lahko razmišljajo o svoji domovini oziroma državi, v kateri živijo, ji izrazijo spoštovanje, hkrati se o njej in o slovenski zgodovini ter kulturi tudi nekaj novega naučijo in se kot aktivni državljani vključijo v širše družbeno okolje.« (Čekada Zorn 2014, 14)

Tavčarjevo leto je bilo dobro izhodišče za obeleženje dneva samostojnosti in enotnosti. Poudarili smo pomen umetnosti in umetnika v naši preteklosti v povezavi s sedanostjo. Združili smo besedno, glasbeno, dramsko in likovno umetnost. Medpredmetno smo se povezovali in dosegali cilje pri več predmetih. »Tavčarjevo leto kot nacionalni projekt nosi pomembno sporočilo – da naša država kulturo razume kot svojo temeljno identitetno vrednost in vrednoto samo po sebi,« so zapisali na spletni strani Vlade Republike Slovenije (GOV.SI, 2022). In ravno s kulturo so mladi izkazali narodno in državljansko identiteto.

Viri in literatura

- Čekada Zorn, Š. (2014): Vloga učitelja pri praznovanju državnih praznikov. V: Prebelič, V. (ur.): *Aktivno državljanstvo in domovina. Zakaj in kako praznovati v šoli?*, str. 13–14. Ljubljana: Zavod za šolstvo. Dostopno na <http://www.zrss.si/pdf/ADD-zakaj-in-kako-praznovati-v-soli.pdf>, 12. 1. 2024.
- Prebelič, V. (2014): Vloga in pomen praznovanja. V: Prebelič, V. (ur.): *Aktivno državljanstvo in domovina. Zakaj in kako praznovati v šoli?*, str. 9–12. Ljubljana: Zavod za šolstvo. Dostopno na <http://www.zrss.si/pdf/ADD-zakaj-in-kako-praznovati-v-soli.pdf>, 12. 1. 2024.
- Podržaj, S. (2023): *Deset stvari, ki jih moramo vedeti o Ivanu Tavčarju*. Dostopno na: <https://airbeletrina.si/deset-stvari-ki-jih-moramo-vedeti-o-ivanu-tavcarju/>, 10. 1. 2024.
- Šink, J. (2005): *Visoška kronika*. Ljubljana: Založba Rokus.
- Vlada Republike Slovenije (2022): *Leto 2023 razglašeno za leto arhitekta Edvarda Ravnikarja in pisatelja Ivana Tavčarja*. Dostopno na <https://www.gov.si/novice/leto-2023-razglaseno-za/>, 14. 1. 2024.